

21/1/83

מצרים

המחברות המדעיים

עגנון אבי חמדת

כמה וכמה פרקים בספר הגדול בנו ארבעת המרכיבים נטל המתרגם בנובירה ובשאלה כי מקורות אחרים. תשובי אני מאחר את זמן חיבור הספר עד למחציתה הראשונה של המאה ה"ח (בחגיגות ה"ט תשס"ו—תשס"ז). נתיביל אמנה ומינות הוצאת אגודת הסופרים בישראל ליד מסת"ח חשכ"ד עמ' 103, 168, קרית ספר, כרך ג' ז"ד תשל"ט; תרביץ, כרך ג', ספר היוכל" תשמ"א).

כותב שורות אלו זכה לפני עשרים וכמה שנים להיות מבאי ביתו של עגנון ולהיפגש עמו כמעט כל שבוע לשחות ארוכות. כמה פעמים שוחחנו על הספר "חמדת ימים". הסופר אמר לי שבהיותו צעיר לי ימים הושפע מספר זה ומקסם לשונו, אבל כבר שנים הרבה שינה את דעתו הטובה על הספר.

לפני קיוב לשנתיים בארץ תשמ"א אם איני טועה מסר רב סדן לפירסום חלופת אגרות בינו לבין שיי עגנון (האגונים) שהייתה כתב עת של האוניברסיטה העברית. כרך 25 אביב תשמ"א באיגרת שכתב עגנון לסדן בסוף שנת תרצ"ו (1936) כתב בין השאר: "... בשעת העבודה גולת

אחד מן הראשונים שעמדו על גדולה וצירתו של שיי עגנון היה הסופר אלעזר מאיר ליפשיץ. העו וידהו של עגנון שהעיד עליו על ליפשיץ... (מיום שהכחתי עי ששקב חיים לנו ולכל ישראל לא זהה היל מתוך ידו" (מעצמי אל עצמי" עמוד 196). כבר ב"השילוח" תרפ"ו (1926) כתב ליפשיץ על עגנון: "גדול האיש מאוד. כי פחות העברית מעטים הסופרים היודעים לכתוב פרוזה גדולה מספר הם ואם עשדה הם או אהה מהם, ואם תמישה הם או אהה מהם" הוא מעיר כמה הערות מאירות עניינים על סגנונו של עגנון שבאו בו בלתי יות כאחד. המליצה המיוחדת של ליפשיץ מעשיות וספרי דרוש של אגרות שלומים ודברי תחינות של ספרי תולדות ומגילות גזירות של פנקסאות וספרי מנהגים".

ליצורה ענינו כאן חשבים חברי של ליפשיץ שם: "בייחוד גדלה עליו באותה תקופה השפעת הסיגנון של האנונימוס הר גדול בחמדת ימים" שנסך עליו מרוחו ולשדנו. עדיין לא ראו אצלנו את כל כוח לשונו של זה הקוסם הגדול במלים שכל תפארת מליצתו ויקר המזל לשונו הקורנים סמליות ניגלו לפני עגנון, ויש אשר הדבק ברוחו וזהו הוא בעל החמדת וקרא לי עצמי: חמדת והוא היה הגיבור שכמה מספריו שראו ושלא ראו אור, אבל זכה גם בא לפינו" (המאמר נכלל בכתבי האי"מ ליפשיץ, כרך ב' הוצאת מוסד הרב קוק תש"ט, עמ' ר"ו וכו').

עגנון עצמו כתב בשנת תש"ז (1947) סופר אוטוביוגרפיה שקרא לו "חמדת" שנדפס תחילה בקיבוץ 40 שנה" (שצא לרגל מאות 40 שנה להופעת "הפעל הצעיר" ונכלל בספרו "מעצמי אל עצמי" עמ' 11-20, כהדוע גם לבנו הקהיד קרא בשם חמדת.

הספר "חמדת ימים" הוא אחד הספרים היפים ביותר שנתחברו בדורות האחרונים פרינה ספרותית שאין דומה לה לאכססאזה דתית וליופי פיוטי בכל ספרות המוסר של מאות השנים האחרונות. מכמה בחינות הוא עולה בערך הספרות על רוב היצירות של הספרות העברית החדשה למו תקופת ה"השכלה" עד לימינו. אברהם יערי כתב ספר שלם בנושא זה ("תעלומת ספר", תשי"ד) שבו ביקש להוכיח שמחבר הספר הוא הר חכם ר בנימין הלוי ממקובלי צפת ויהיה שלים במאה ה"ו ברם כבר עמדו גרשום שלים וישעיהו תשובי וסתריו את דרכו בשוהה של כאיות ושל פירכות, שאין עליהן חשובה הם גם הוכחה בעיקר תשובי ש

את כל מקורותיו של חמדת ימים: הכל גנוב
אתו משל אחרים, ועל הרוב המקור יפה פי
מאת מן ההתקנה. מה שבספרים בחזנות
ועתה נעשה בחמדת ימים מסר ותוכחה
בצורה קפדנות של ספרד קפדן (שם
עמ' 30).

תמיתני אם עגנון קדם לחכמים ולמלומד
דום בגילוי מקורותיו של הספר. דומה
שעגנון לא העירו על כך בשום מקום. בר
רפאל יזר, המצוה על יד עגנון מסר לי
בטובו שלא נמצאים דברים בענין זה ב
עובדו של הסופר המנוח, גם לא בחילופי
האגרות בינו לבין גרשם שלום גם אני
כותב שורות אלו אינני זוכר כעת אם
בשוחותנו הנזיל הזכיר עגנון הבר זה ש
הוא מצא את מקורותיו של הספר, חמדת
ימים, זוכר אני שסח לי טעמו של דבר
מזה עמנו מלבוא לוויכוח ולהזין על ספרו
הנזיל של ישרי ויכוח שהיומן אליו שנת
קים במכון למדעי היהדות של האוניברסיטה
העברית. כותב שורות אלו נטל חלק בווי
כוח ויכול להעיד שחיה הדין עם עגנון
בטעמו אלא שטעם זה אין לגוונו ברבים
גם לא לקוראים הנכבדים של מדור ספר
רתי זה...

לאר כל האמור למעלה תמוהים דבריו
של גרשם שלום בספרו האוטוביוגרפי, מי
ברלין לירושלים, שיצא באדר תשמ"ב
סמוך לפטירתו. הוא מספר שם, שדר בי
מינכן בשנים 1919 (מאוקטובר) — 1922,
ושם נתרועע עם ש"י עגנון, שישב אז
במינכן כשנתיים ימים, ושוחח עמו על סיפורי
ז"ת ברנר ועל הספרות העברית בכלל.
בשוחות אלו העלה על נס את ספר, חמדת

ימים, כיצירה ספרותית שמעטות כמותה
ועורר אותי לכרוא בו כאוצה פזום של
קבלה וכיצירה שמבחינה ספרותית היה ימע
דיה הרבה על ספר החזר שהיו לו מב
חינה זו הרבה טענות עליו. חזנות אותו
עם המדרשים האמיתיים. הוא שגרם של
ניסיתי לקנות ויהי מה טופס שלום של
חמדת ימים במחזרתו המהדרת ביותר
עד שיעלה בקד' להכרש עותק כזה ב' 1921
בפראנקפורט — ומה הופתעת, כעשר שנים
לאחר מכן כשרתתי לדבר בלבוש על
ספר זה ועירבב דברי שבח וגנאי (שם עמ'
145. טעם זה לא מופיע במסח האשון
של הספר, שהופיע בגרמנית בשנת 1977
בעריה מקוצרת).

קשה לתלות על הדעת שבמסר עשרת
השנים שיצאו לזן התקופה שמדובר בה
כאוטוביוגרפיה לא דבר עגנון עם ידיו
העו שלום על חמדת ימים אם עסק ב
נרשא זה בחליפת האגרות עם סדן כבר
בשנות השלושים ואם דיבר על כך עם
כותב שורות אלו לפני עשרים וכמה שנים
כאשר היה עדיין אדם צעיר לימים כבן
כ"ו—כ"ח שנים.

יתרה על כך: הרי חליפת האגרות הנזיל
בין עגנון לסדן נחפרסמה בשנה לפני
צאתה של המהדורה העברית של, מברלין
לירושלים, ברם, כפי שנמסר לי ממקור
מוסמך בשל חגישה ומחלות שפקדו את
גרשם שלום בשנה האחרונה לחייו לא עסק
רק הוא עצמו בתרגום ספרו והכנתו לדפוס
אלא נעזר גם בעורך אבהם שפרא, כפי
הנראה גם היה קשה עליו להזיק לפי
סומים באכסניות אחרות.